

FOREIGN TRADE EXCHANGE BETWEEN BULGARIA AND ITS MAIN TRADE PARTNERS FROM THE EU FOR THE PERIOD 2012-2021

Daniel Kolev Dimanov

Department of Economic Theory and International Economic Relations, Faculty of Economics,
St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Turnovo, Bulgaria, danieldimanov@abv.bg

Abstract: The current study is focused on the EU countries with which Bulgaria has had the largest foreign trade exchange in the previous ten years. These are Germany, Romania, Italy and Greece. These countries are leading in terms of Bulgaria's exports to the rest of the world. Germany is also first in importing Bulgaria. With these four countries, Bulgaria carries out more than a third of the entire foreign trade, and the trend is towards an increase. The purpose of the development is to analyze the trends in those groups of goods with which the country carries out the largest exports and imports with its main trading partners from the EU. These commodity groups, which have the largest relative share in Bulgaria's exports and imports with the four mentioned countries, have been examined. Commodity groups are presented at the second level of disaggregation according to the Harmonized Commodity Description and Coding System. These commodity groups, having the largest relative weight and forming about 50% of Bulgaria's exports and imports, are taken into account, carried out with these four countries. The most significant trade flows in terms of the country's exports to the main trade partners from the EU are goods, such as: electrical machines, apparatus and electrical materials; mechanical machines, appliances and parts; fuels and oils. At the same time, Bulgaria carries out the largest import in terms of products from these commodity groups. Other products in which the country has a relatively large exchange of goods (exports and imports) are plastics and plastic products. Goods that the country mainly exports are: copper and copper products; base metals and products thereof; different types of ores; Timber; cereals and clothing. The goods that Bulgaria mainly imports are: land vehicles and their parts; iron, steel and articles thereof; fruits; wool; shoes; tobacco and tobacco products. It can be summarized that Bulgaria specializes in the export of various types of materials and raw materials, but at the same time imports other ones. The country also exports various electrical and mechanical components, but also imports these in larger quantities, including vehicles. The analysis does not give an absolute picture of Bulgaria's foreign trade diversification, but it is a basis for identifying important trends related to the country's foreign trade orientation, since the country carries out the largest trade within the EU with the four countries in question. The results can be used as a starting point for a more in-depth analysis of specific export-oriented industries and sub-sectors of the economy.

Keywords: foreign trade, export, import

ВЪНШНОТЪРГОВСКИ СТОКООБМЕН МЕЖДУ БЪЛГАРИЯ И ОСНОВНИТЕ ѝ ТЪРГОВСКИ ПАРТНЬОРИ ОТ ЕС ЗА ПЕРИОДА 2012-2021 Г.

Даниел Колев Диманов

Катедра „Икономическа теория и международни икономически отношения“,
Стопански факултет, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, danieldimanov@abv.bg

Резюме: Настоящото изследване е съсредоточено върху страните от ЕС, с които България има най-голям външнотърговски стокообмен през предходните десет години. Това са Германия, Румъния, Италия и Гърция. Тези страни са водещи по отношение на износа на България с останалия свят. Германия също така е първа и при вноса на България. С тези четири страни България осъществява над една трета от целия външнотърговски стокообмен, като тенденцията е към увеличение. Целта на разработката е да се анализират тенденциите при тези групи стоки, с които страната осъществява най-голям износ и внос със своите основни търговски партньори от ЕС. Разгледани тези стокови групи, които имат най-голям относителен дял в износа и във вноса на България с посочените четири страни. Стоковите групи са представени на второ равнище на дезагрегация според Хармонизираната система за описание и кодиране на стоките. Под внимание са взети тези стокови групи, имащи най-голямо относително тегло и формиращи около 50% от износа и от вноса на България, осъществяват с тези четири страни.

Най-значимите търговски потоци по отношение на износа страната към основните търговски партньори от ЕС са стоки, като: електрически машини, апарати и електроматериали; механични машини, уреди и части; горива и масла. Същевременно България осъществява и най-голям внос по отношение на продуктите от тези

стокови групи. Други продукти, при които страната относително голям стокообмен (износ и внос) са пластмасите и пластмасовите изделия. Стоки, които страната предимно изнася са: мед и медни изделия; неблагородни метали и изделия от тях; различни видове руди; дървен материал; зърнени култури и облекла. Стоките, които България предимно внася са: сухопътни превозни средства и части за тях; желязо, стомана и изделия от тях; плодове; вълна; обувки; тютюн и тютюневи изделия.

Може да се обобщи, че България е специализирана в износа на различни видове материали и суровини, но същевременно внася други такива. Страната също така изнася различни електрически и механични компоненти, но и внася такива в по-големи количества, включително и превозни средства. Направеният анализ не дава абсолютна представа за външнотърговската диверсификация на България, но е основа за обособяването на важни тенденции, свързани с външнотърговската ориентация на страната, тъй като страната осъществява най-голяма търговия в рамките на ЕС именно с разглежданите четири страни. Резултатите могат да се използват като отправна точка за по-задълбочен анализ на конкретни износно ориентирани отрасли и подотрасли на икономиката.

Ключови думи: външна търговия, износ, внос

1. ВЪВЕДЕНИЕ

През последното десетилетие българската външна търговия със стоки се характеризира с почти постоянен растеж. Единствено през 2020 г. е налице спад, което се проявява като цяло в световната икономика, но още през следващата година външнотърговският стокообмен на България достига по-високи стойности от тези през 2019 г. За разглеждания период стокообменът на страната с останалия свят е нараснал с почти 40% - от 46 млрд. евро през 2012 г. до 75.5 млрд. евро през 2021 г. (Табл. 1).

Таблица 1. Стокообмен на България с останалия свят в млрд. евро и с основните ѝ търговски партньори от ЕС в млрд. евро и като относителен дял спрямо света за периода 2012-2021 г.

Света по години в	2012 г.		2013 г.		2014 г.		2015 г.		2016 г.		2017 г.		2018 г.		2019 г.		2020 г.		2021 г.	
млрд. евро	46.22		48.05		48.24		49.59		50.28		57.97		60.61		63.44		58.61		75.57	
Основни търговски партньори от ЕС	млрд. евро	%	млрд. евро	%	млрд. евро	%	млрд. евро	%	млрд. евро	%	млрд. евро	%	млрд. евро	%	млрд. евро	%	млрд. евро	%	млрд. евро	%
Германия	4.96	10.7	5.54	11.5	5.86	12.1	6.28	12.7	6.64	13.2	7.29	12.6	8.16	13.5	8.46	13.3	8.20	14.0	10.24	13.5
Румъния	3.33	7.2	3.44	7.2	3.53	7.3	3.68	7.4	3.88	7.7	4.31	7.4	4.61	7.6	5.01	7.9	4.79	8.2	6.64	8.8
Италия	3.45	7.5	3.85	8.0	3.82	7.9	4.13	8.3	4.24	8.4	4.41	7.6	4.87	8.0	4.70	7.4	4.10	7.0	5.34	7.1
Гърция	3.03	6.6	2.98	6.2	2.81	5.8	2.77	5.6	2.91	5.8	3.05	5.3	3.29	5.4	3.56	5.6	3.38	5.8	4.48	5.9
Общо с основните търг. партньори от ЕС	14.76	31.9	15.80	32.9	16.02	33.2	16.86	34.0	17.67	35.1	19.06	32.9	20.93	34.5	21.72	34.2	20.47	34.9	26.70	35.3

Източник: Международен търговски център към СТО (International Trade Centre, 2022)

По отношение на ЕС най-значимите търговски партньори на България са, както следва: Германия, Румъния, Италия и Гърция. С тези четири държави се образува около и над 1/3 от целия външнотърговски стокообмен на страната, като тенденцията е към увеличение през целия разглеждан период. Изключение може да се отбележи при външната търговия с Гърция за периода 2013-2015 г., когато е налице спад, след което тенденцията отново е към растеж. Германия е най-значимият търговски партньор на България като цяло, а външнотърговските ни отношения с нея се задълбочават. Относителния дял на българския стокообмен с Германия спрямо общия ни стокообмен на нашата страна е с тенденция към почти постоянно увеличение, като за последните 10 години се е увеличил с почти 3%. В това отношение при останалите от посочените страни няма значителна динамика през периода, като промените от 2012 г. до 2021 г. са с под 1%. Единствено при стокообмена с Румъния е налице нарастване с близо 1% за последните 2 години.

2. РЕЗУЛТАТИ И ИЗВОДИ

Данните за износа и вноса на България с основните за страната търговски партньори от ЕС сочат възходяща тенденция (Табл. 2). Най-голям ръст през десетте изследвани години се наблюдава при износните потоци към Германия и към Румъния – съответно с 60% и 54%.

В действителност още от 2009 г. немският пазар е водещ за българския износ, докато през 2011 г. румънският пазар става вторият най-голям експортен пазар за България, изпреварвайки италианския (Инотай, 2013). Както се вижда от данните в Таблица 2, през 2012 г. италианският пазар отново се превръща

във втория най-голям (след немския) по отношение на износа от България, което трае до 2018 г. През 2019 г. става трети, отстъпвайки място на румънския, което се запазва и до момента.

Таблица 2. Износ и внос на България (в млрд. евро) с основните ѝ търговски партньори от ЕС за периода 2012-2021 г.

Година Страна		2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Германия	Износ	2.12	2.74	2.66	2.89	3.22	3.59	4.18	4.41	4.49	5.32
	Внос	2.83	2.79	3.20	3.39	3.42	3.70	3.98	4.05	3.71	4.92
Румъния	Износ	1.67	1.72	1.75	1.89	2.07	2.18	2.40	2.60	2.54	3.60
	Внос	1.66	1.72	1.78	1.78	1.81	2.13	2.21	2.41	2.25	3.04
Италия	Износ	1.76	1.93	1.98	2.13	2.17	2.21	2.44	2.19	1.92	2.69
	Внос	1.68	1.93	1.84	1.99	2.07	2.19	2.43	2.51	2.18	2.65
Гърция	Износ	1.49	1.54	1.48	1.51	1.65	1.72	1.89	2.01	1.86	2.36
	Внос	1.54	1.43	1.33	1.27	1.26	1.33	1.40	1.55	1.52	2.12

Източник: Международен търговски център към СТО (International Trade Centre, 2022)

Търговският баланс на България при стоковата търговия със света е отрицателен за целия период, но по отношение на основните ѝ търговски партньори от ЕС е налице значителна динамика за последните 10 години (Табл. 3). В началото на периода търговското салдо на страната с тях е отрицателно, което се дължи основно на отрицателните стойности от над 700 млн. евро при търговията с Германия. По време на периода отрицателните величини при стокообмена с Германия намаляват, като от 2018 г. той придобива положителни стойности. При останалите три страни динамиката е разнопосочна, но тенденцията като цяло е положителна.

Таблица 3. Търговски баланс на България (в млрд. евро) със Света и основните ѝ търговски партньори от ЕС за периода 2012-2021 г.

ТБ по години	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Света	-4.700	-3.618	-4.027	-3.141	-2.051	-2.432	-3.589	-3.862	-2.682	-4.656
Германия	-0.709	-0.049	-0.544	-0.500	-0.205	-0.113	0.202	0.358	0.773	0.396
Румъния	0.006	-0.001	-0.031	0.107	0.255	0.045	0.190	0.189	0.296	0.565
Италия	0.077	-0.001	0.143	0.139	0.100	0.019	0.016	-0.322	-0.256	0.036
Гърция	-0.049	0.109	0.146	0.243	0.392	0.387	0.491	0.459	0.344	0.231
Общо с 4-те страни от ЕС	-0.676	0.058	-0.286	-0.011	0.542	0.338	0.899	0.683	1.156	1.227

Източник: Международен търговски център към СТО (International Trade Centre, 2022)

През 2020 г. е налице спад във външнотърговския стокообмен на България, не само с четирите страни, а със света като цяло. Според изследване на българската икономика от страна на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие, това се дължи на по-малките обеми и цени. Износът е повлиян от спада на производството и на външното търсене, но спадът при вноса е по-голям през първите седем месеца на годината, което е и причината за свиване на търговския дефицит през 2020 г. (OECD, 2021).

Търговският дефицит на България с останалия свят се увеличава значително през 2021 г. спрямо предходната. Според НСИ (2022) най-голям растеж при вноса на стоки през 2021 г. е регистриран при минералните горива и масла (71.8%). Въпреки това положителното търговско салдо с основните търговски партньори на България от ЕС се увеличава. В края на периода търговският баланс на България с тези четири страни е с положителна стойност от над 1.2 млрд. евро., като увеличението спрямо 2012 г. е с около 2 млрд. евро.

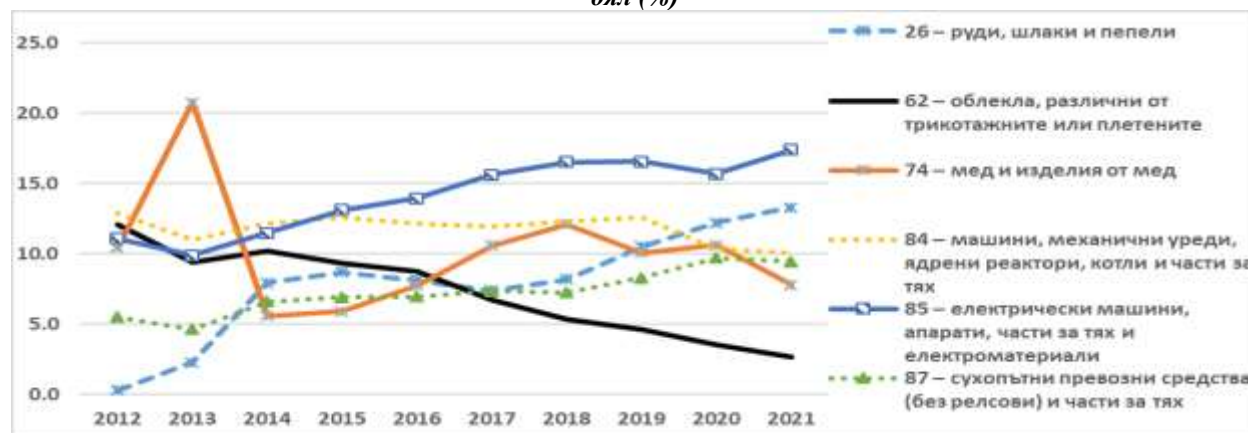
Интерес представляват конкретните групи стоки, които България изнася и внася от четирите страни – основни търговски партньори от ЕС. Поради това в следващите страници се разглеждат износът и вносът на страната ни спрямо всяка от останалите страни по отделно. Под внимание са взети тези стокови групи, които имат най-голям относителен дял и общо формират приблизително половината от износа или вноса.

Стоковите групи са представени във второ равнище на дезагрегация според Хармонизираната система за описание и кодиране на стоките (WCO, 2022). Авторите изчисления са направени на база данните Международния търговски център към Световната търговска организация (International Trade Centre, 2022).

Стокообмен с Германия

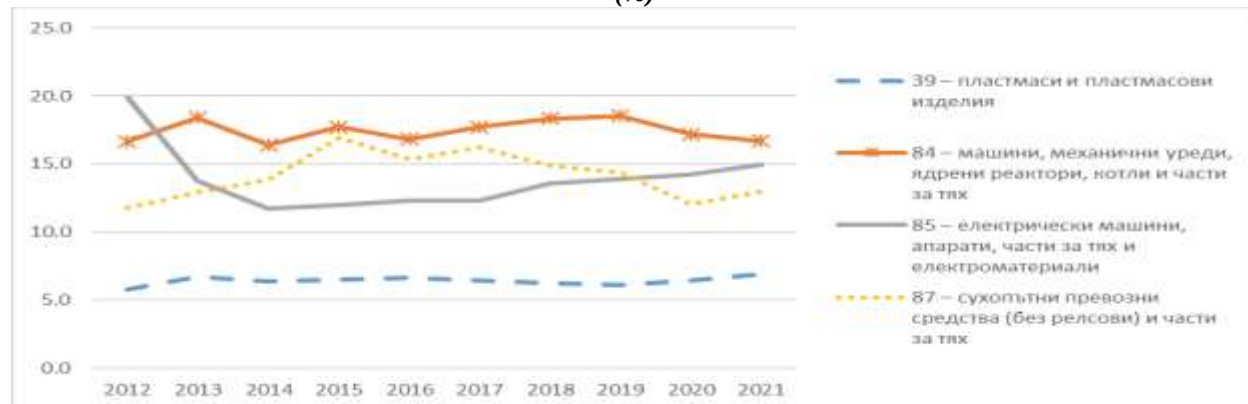
Тази страна е абсолютен лидер във външната търговия на България със стоки както по отношение на износа, така и на вноса. Най-голям дял в износа на България (Фиг. 1) имат стоките от група 85 – електрически машини апарати, части за тях и електроматериали. При тях е налице плавен и почти постоянен растеж, като след 2016 г. техният износ формира между 15 и 18 % от общия износ на България към Германия. За разлика от тях, при стоките от група 62 – облекла, различни от трикотажните и плетените, имащи значителен дял в началото на периода (над 12% през 2012 г.) не наблюдава постоянен спад, като към 2021 г. те вече имат незначителен дял (под 3%) в износа. Други стоки, чиято динамика представлява интерес, са тези от група 26 – руди, шлаки и пепели. В началото на разглеждания период техният дял е незначителен, докато в края на периода те се нареждат на второ място в износа на България към Германия с дял от малко над 13%. При останалите три стокоски групи с най-голям дял в износа на България към Германия (с изключение на медта и медните изделия през 2013 г. и 2014 г.) няма значителна динамика през периода, като към 2021 г. делът на всяка от тях представлява между 8 и 10% от износа на България.

Фигура 1. Износ на България към Германия (2012-2021 г.) по стокоски групи с най-голям относителен дял (%)

Източник: Авторски изчисления на база данните Международния търговски център към СТО

Фигура 2. Внос на България от Германия (2012-2021 г.) по стокоски групи с най-голям относителен дял (%)

Източник: Авторски изчисления на база данните на Международния търговски център към СТО

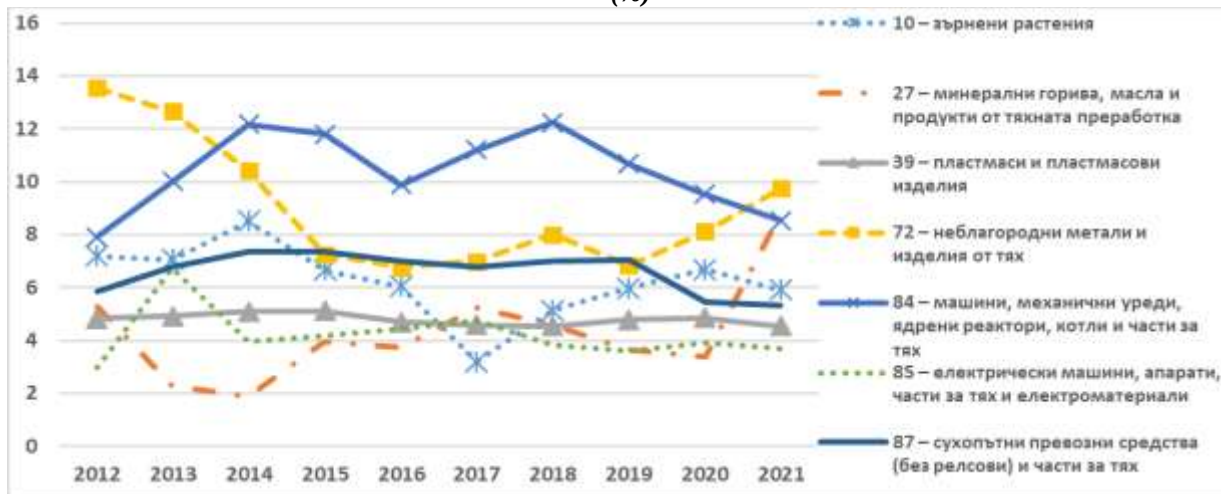
По отношение вноса на България от Германия е интересно, че половината от него се представлява от едва четири стокоски групи (Фиг. 2). С най-голям дял (около 17-18%) са стоките от група 84 – машини, механични уреди и т. н. При всички стокоски групи (с изключение на електрическите машини и апарати, при които през

2012-2013 г. е налице значителен спад) на се наблюдават значителни изменения като относителен дял в износа към Германия.

Стокообмен с Румъния

Тази страна е втора по стокообмен с България. Половината от износа към Румъния се формира от седем стокови групи (Фиг. 3). При повечето от тях е налице разнопосочна динамика през периода. Водещи са група 84 – машини, механични уреди и др., както и група 72 – неблагородни метали и изделия от тях. През 2021 г. се наблюдава ръст от над 5 процентни пункта спрямо предходната година на стоките от група 27 – минерални горива, масла и продукти от тяхната преработка. Всяка от отбелязаните три групи към 2021 г. формира между 8,5 и 10% от износа на България към Румъния.

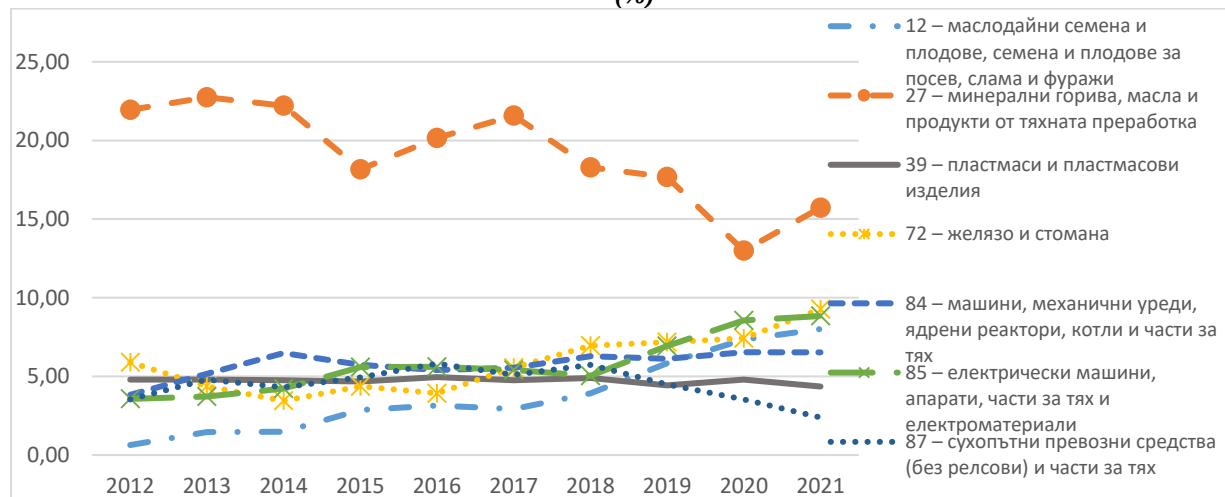
Фигура 3. Износ на България към Румъния (2012-2021 г.) по стокови групи с най-голям относителен дял (%)

Източник: Авторски изчисления на база данните на Международния търговски център към СТО

Половината от вноса на България от Румъния се представлява от седемте стокови групи, представени на Фигура 4.

Фигура 4. Внос на България от Румъния (2012-2021 г.) по стокови групи с най-голям относителен дял (%)

Източник: Авторски изчисления на база данните на Международния търговски център към СТО

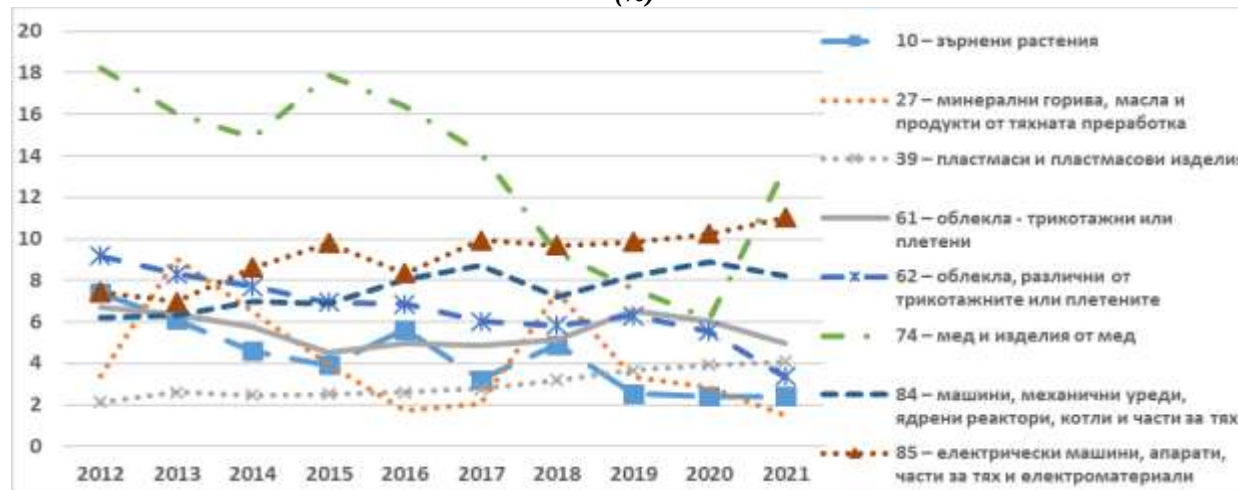
С най-голям дял през целия обхванат период (в пъти над останалите стокови групи) са тези от група 27 – минерални горива, масла и продукти от тяхната преработка. През повечето от годините техният дял е около

и над 20% от целия внос от Румъния. При стоките от група 87 – сухопътни превозни средства и части за тях, се наблюдава плавен, но постоянен спад през последните три години. Стоките от група 12 (маслодайни семена и плодове, семена за посев и т. н.), които имат незначително тегло във вноса в началото на периода, бележат почти постоянно увеличение, като в края на периода техният дял е 8%.

Стокообмен с Италия

Половината от износа от България за Италия се формира от осем стокови групи (Фиг. 5). С най-голяма величина като цяло за разглеждания период, макар и с разнопосочна динамика, е група 74 – мед и изделия от мед. Други по-значими стоки при износа на България към Италия са тези от група 85 – електрически машини, апарати, ел. части и електроматериали, както и група 84 – машини, механични уреди и т. н.

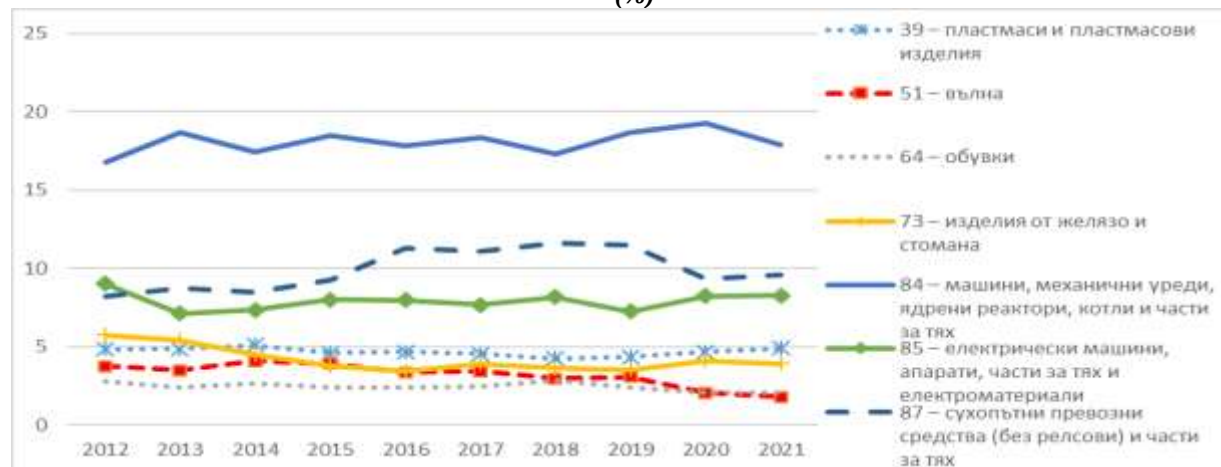
Фигура 5. Износ на България към Италия (2012-2021 г.) по стокови групи с най-голям относителен дял (%)

Източник: Авторски изчисления на база данните на Международния търговски център към СТО

Половината от вноса от Италия се формира от седем стокови групи, при чиито равнища като относителен дял няма особени изменения през последните 10 години (Фиг. 6).

Фигура 6. Внос на България от Италия (2012-2021 г.) по стокови групи с най-голям относителен дял (%)

Източник: Авторски изчисления на база данните на Международния търговски център към СТО

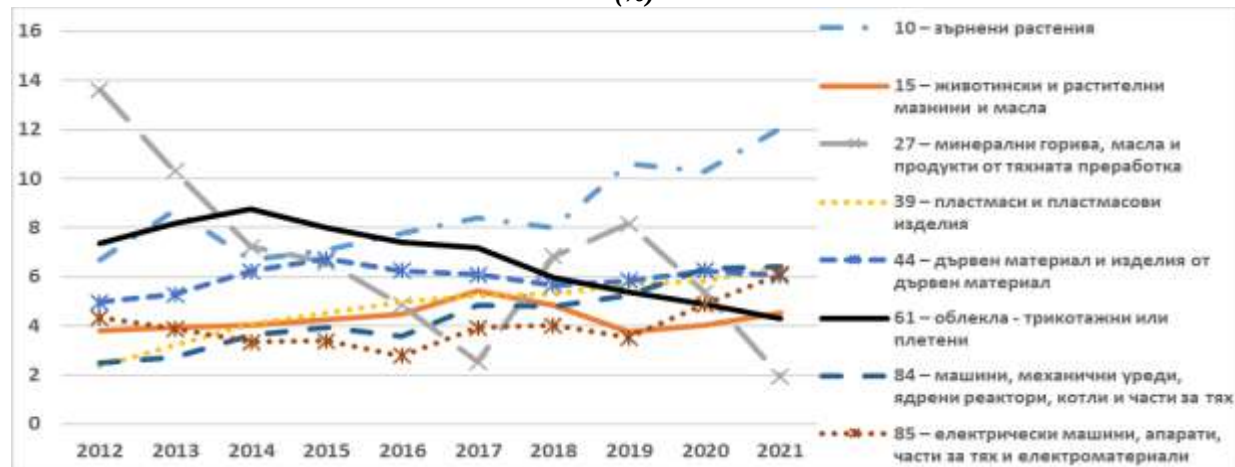
Водещи са стоките от група 84 – машини, механични уреди и т. н., чийто дял по години варира между 17 и 19 процента от общия внос от Италия. Втора по значимост с дял около 10% е група 87 – сухопътни превозни средства и техни части. Следващите по-важни във вноса стоки са тези от група 85 – ел. машини, апарати и т.

н., чийто дял през периода е 7-9%. При обзора на останалите значими вносни потоци от Италия прави впечатление, че присъстват стоки, свързани с текстилната промишленост.

Стокообмен с Гърция

Най-големият относителен дял в износа към Гърция след 2016 г. се отнася за стоките от група 10 – зърнени култури (Фиг. 7). Тенденцията при тях е възходяща през периода, като към 2021 г. те формират 12% от износа на България към Гърция. Други възходящи промени са налице при стоките от група 84 – машини, механични уреди и т. н., както и при тези от група 39 – пластмасови изделия. Тенденция към голям спад, макар и с разнопосочна динамика, е налице при стоките от група 27 – минерални горива и масла. През 2012 г. техният дял от износа е близо 14%, докато през 2021 делът им е едва 2%.

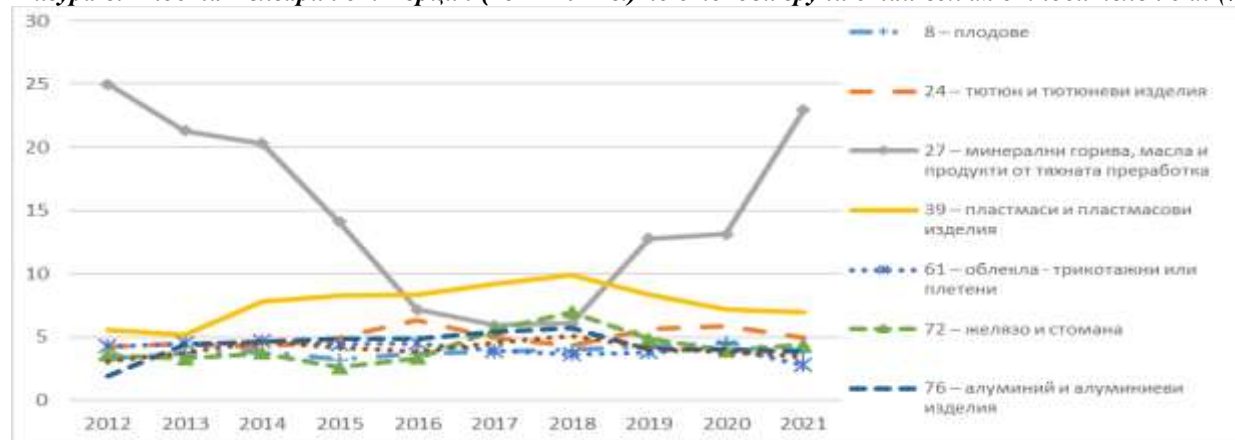
Фигура 7. Износ на България към Гърция (2012-2021 г.) по стокосни групи с най-голям относителен дял (%)

Източник: Авторски изчисления на база данните на Международния търговски център към СТО

Най-значима група стоки при вноса от Гърция са тези от група 27 – минерални горива масла и т. н. В началото на периода те формират около $\frac{1}{4}$ от целия внос, след което следва голям спад (с най-ниска точка през 2017 г. – едва 6%), последвано от значително увеличение. Към 2021 г. делът на тези стоки е 23%. Други значими стоки са пластмасите и пластмасовите изделия, чийто дял във вноса от Гърция към България през десетте изследвани години варира между 5 и 10%.

Фигура 8. Внос на България от Гърция (2012-2021 г.) по стокосни групи с най-голям относителен дял (%)

Източник: Авторски изчисления на база данните на Международния търговски център към СТО

3. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

България разчита в много голяма степен на стокообмена със своите партньори на електрическа апаратура и компоненти, на механични уреди и части, на горивата и продуктите от тяхната преработка, а също и на

стоките от пластмаса. При най-големия външнотърговски партньор на България – Германия – половината от износните и вносните потоци се формира от най-малко на брой стокови групи, спрямо тези при останалите основни търговски партньори. По отношение на външнотърговската диверсификация може да се обобщи, че страната е специализирана в износа най-вече на медни продукти и някои видове метали, на зърнени култури и на дървен материал. Това дава основание да се допусне, че България има сравнителни предимства при износа на тези продукти. Същевременно се внасят големи количества от някои други метали, текстилни стоки, плодове и тютюневи изделия. Резултатите от направеното изследване могат да послужат като основа за по-задълбочен анализ на конкретни износно ориентирани отрасли и подотрасли на икономиката.

ЛИТЕРАТУРА

- International Trade Centre (2022). Retrieved from: <https://www.trademap.org/>
- Organization for Economic Co-operation and Development (2021). *Economic Surveys - Bulgaria*. Retrieved from: <https://www.oecd.org/economy/surveys/bulgaria-2021-OECD-economic-survey-overview.pdf>
- Statista (2022). Bulgaria: Trade balance of goods from 2010 to 2020. Retrieved from: <https://www.statista.com/statistics/373624/trade-balance-of-bulgaria/>
- World Bank (2022). Retrieved from: <https://wits.worldbank.org/countryprofile/en/bgr>
- World Customs Organization (2022). Retrieved from: <https://www.wcotradetools.org/en/harmonized-system>
- World Trade Organization (2022). Retrieved from: <https://www.wto.org/>
- Инотай, Ан. (2013). Устойчив растеж, базиран на експортно-ориентирана икономическа стратегия. *Фондация Фридрих Еберт*, 1-68. Retrieved September 13, 2022 from <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/sofia/10071.pdf>
- НСИ (2022). Trade in goods of Bulgaria 2021 – Final Data. Retrieved September 15, 2022 from https://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/fTrade2021_en_HB2P4JY.pdf